

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Tarybai ir Europos Parlamentui dėl išsamaus Europos Sąjungos branduolinių elektrinių rizikos ir saugos vertinimo (testavimo nepalankiausiomis sąlygomis) ir susijusios veiklos

(COM(2012) 571 final)

(2013/C 44/25)

Pagrindinis pranešėjas **André MORDANT**

Europos Komisija, vadovaudamasi Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 304 straipsniu, 2012 m. spalio 12 d. nusprendė pasikonsultuoti su Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetu dėl

Komisijos komunikato Tarybai ir Europos Parlamentui dėl išsamaus Europos Sąjungos branduolinių elektrinių rizikos ir saugos vertinimo (testavimo nepalankiausiomis sąlygomis) ir susijusios veiklos

COM(2012) 571 final.

2012 m. rugsėjo 17 d. Komiteto biuras pavedė Transporto, energetikos, infrastruktūros ir informacinės visuomenės skyriui atlikti parengiamąjį darbą šiuo klausimu.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, atsižvelgdamas į tai, kad darbas skubus (Darbo tvarkos taisyklių 59 straipsnis), savo 485-ojoje plenarinėje sesijoje, įvykusioje 2012 m. gruodžio 12–13 d. (2012 m. gruodžio 13 d. posėdis), pagrindiniu pranešėju paskyrė André MORDANT ir priėmė šią nuomonę 98 nariams balsavus už ir 6 susilaikius.

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1 Nors rizikos valdymas iš esmės priklauso nuo branduolinių elektrinių atsparumo, EESRK mano, kad reikėtų apsvarstyti visas su elektrinėmis susijusias grėsmes, įskaitant išorės riziką, kylančią gyventojams, aplinkai ir ekonomikai.

1.2 EESRK mano, kad kiekvienoje elektrinėje būtina numatyti pasirengimą avarių valdymui, tuo tikslu organizuojant darbuotojų mokymą, vietos gyventojų informavimo ir konsultavimosi su jais veiklą sudarant galimybę dalyvauti rengiant saugos instrukcijas ir pasinaudoti jų žiniomis apie vietos sąlygas, taip pat būtina numatyti pasirengimą situacijų po avarių valdymui (ilgalaikės trukmės uždavinys).

1.3 EESRK palaiko Komisijos ketinimą iš esmės peržiūrėti Branduolinės saugos direktyvą ir prašo peržiūrėti ne tik techninius aspektus, bet ir su žmogiškuoju faktoriumi susijusius aspektus, svarbius darbuotojams ir gyventojams, pavyzdžiui, sveikata, stresas, psichologinės problemos, sielvartas ir pan.)

1.4 EESRK pažymi, kad ne visose valstybės narėse yra nepriklausoma saugos tarnyba, kuriai būtų pavesti reguliavimo uždaviniai, be to, valstybės narės neturi bendros branduolinės saugos reguliavimo strategijos, todėl Komitetas rekomenduoja suderinti šį reguliavimą direktyva.

1.5 EESRK nuomone, visuomenės informavimas ir piliečių dalyvavimas galėtų būti grindžiamas branduolinei energetikai

taikoma Orhuso konvencija, kurioje, be kita ko, numatyta teisė gauti informaciją, visuomenės dalyvavimas ir konsultavimasis su ja ir teisė kreiptis į teismą, turint omenyje, kad ją pasirašė ES ir jos valstybės narės.

1.6 EESRK mano, kad atlikus testavimą nepalankiausiomis sąlygomis ir Komisijai parengus rekomendacijas, ES turėtų sukurti stebėsenos ir tikrinimo mechanizmus, taip pat reikalauti valstybių narių teikti reguliarias ataskaitas Europos lygmeniu.

1.7 EESRK mano, kad Komisijos skatinamas operatorių, pardavėjų, reguliavimo institucijų ir Europos institucijų glaudus bendradarbiavimas ir keitimasis informacija yra labai svarbūs veiksniai ir į šią veiklą turi būti įtraukti taip pat ir piliečiai, darbuotojai ir jų atstovai, visų pirma pasienio regionuose, kuriuose ypač svarbu suderinti procedūras.

1.8 EESRK mano, jog avarių scenarijuose turi būti numatyta, kad nustojus veikti aušinimo sistemai ir visiškai nutrūkus elektros tiekimui, turi būti stabdomi visi branduolinio objekto aikštelėje esantys reaktoriai. Komitetas taip pat siūlo peržiūrėti procedūras, kuriomis užtikrinama, kad avarią patyręs reaktorius būtų maitinamas kito elektrinės reaktoriaus, taip pat patikrinti avarinę įrangą (pvz., elektrinės išorėje veikiančią apšvietimą, kuris užtikrina darbuotojų judėjimui būtina matomumą, avarinius dyzelinius generatorius) ir padidinti vandens tiekimą į panaudoto kuro saugojimo rezervuarus.

1.9 Norint, kad elektros energijos tiekimas nenutrūktų dėl technologinių gedimų ar avarijų, EESRK pabrėžia, kad branduolinė energija ir toliau turi išlikti ES energijos rūšių derinio sudedamąja dalimi, kadangi artimiausiu metu nenumatoma pasiūlyti alternatyvių, pakankamo kiekio ir mažai CO₂ išskiriančių bazinės apkrovos elektros energijos šaltinių. Todėl Komitetas ragina Komisiją skatinti atlikti žmogiškųjų ir organizacinių veiksmų tyrimus, kadangi tai yra esminiai branduolinės saugos ir branduolinio saugumo aspektai.

1.10 EESRK pritaria Komisijos ketinimui pateikti pasiūlymą dėl teisės akto dėl branduolinės rizikos draudimo ir atsakomybės už branduolinę žalą, turint omenyje, kad šiuo metu tai apima ne visų rūšių riziką. Iš tiesų, EESRK mano, kad reikia įtraukti visų pirma socialinius, aplinkos ir ekonomikos aspektus, kuriuos padengti turi Europos branduolinės elektros energijos gamintojų įsteigti fondai. Be to, kyla pavojus, kad potencialioms avarijų aukoms nebus užtikrinta tinkama apsauga ir žalos atlyginimas.

1.11 EESRK nerimauja dėl tendencijos naudotis subrangovų paslaugomis (kai kuriais atvejais net 80 proc. darbuotojų dirba pagal subrangos sutartis) tinkamai neįvertinus tokios praktikos poveikio saugai. Dėl šios praktikos prarandami įgūdžiai ir susilpnėja darbuotojų komandos. EESRK nurodo, kad taip pat reikia skirti dėmesio įvairiuose objektuose dirbančių žmonių mokymui.

1.12 Nesvarstomas saugai svarbus elektrinių eksploatavimo laiko klausimas. EESRK nuomone, šis aspektas turi lemiamos reikšmės, kai vertinama branduolinių objektų sauga, taip pat sprendžiant perėjimo prie naujos kartos branduolinių elektrinių ir tokio perėjimo programavimo klausimus. Nacionalinės reguliavimo institucijos turėtų leisti pratęsti branduolinių elektrinių eksploatavimo laiką tik vadovaudamosi geriausia tarptautiniu mastu pripažinta praktika.

1.13 EESRK rekomenduoja Komisijai didelių avarijų atveju visoje ES teritorijoje siekiant apsaugoti skydliaukę pagal vienodą tvarką taikyti stabiliojo jodo profilaktiką ir, pasimokius iš Fukušimos avarijos, tankiai apgyvendintose vietovėse 20–30 km išplėsti evakuacijos zonas aplink Europos jėgaines.

2. Įžanga

2.1 Dėl Fukušimos avarijos (2011 m. kovo 11 d.) buvo imtasi peržiūrėti Europoje ir visame pasaulyje esančių branduolinių objektų saugą. Europos Sąjungoje yra 145 reaktoriai: 13 reaktorių sustabdyti arba vykdomi jų išmontavimo darbai, iš viso yra 132 veikiančios reaktoriai 58 objektuose, kurių dalis yra pasienio teritorijose. Nors ES nėra įvykusi panašaus masto avarija, reikėjo patikrinti visas aukščiausio lygio saugą, saugumą ir radiacinę saugą užtikrinančias priemones. Testavime nepalankiausiomis sąlygomis dalyvavo kaimyninės ES šalys Ukraina ir Šveicarija.

2.2 2011 m. kovo mėn. Europos Vadovų Taryba nusprendė, kad „turėtų būti peržiūrėta visų ES branduolinių jėgainių sauga,

remiantis išsamiu ir skaidriu rizikos bei saugos įvertinimu („testavimas nepalankiausiomis sąlygomis“).“ Todėl visose Europos šalyse buvo atliktas trijų etapų vertinimo procesas:

— branduolinių elektrinių operatorių įsivertinimas;

— branduolinių elektrinių operatorių įsivertinimą peržiūrėjo nacionalinės reguliavimo institucijos;

— nacionaliniai ir Europos Komisijos ekspertai 2012 m. sausio–balandžio mėn. atliko nacionalinių ataskaitų tarpusavio vertinimą;

Visos dalyvaujančiosios valstybės narės Komisijai pateikė pažangos ataskaitas ir galutines ataskaitas laikydamosi sutartų terminų (COM(2011) 784 final).

2.3 Be to, Europos Vadovų Taryba taip pat paprašė Komisijos paraginti ES kaimynines valstybes dalyvauti testavimo nepalankiausiomis sąlygomis procese, „peržiūrėti galiojančių branduolinių įrenginių saugos teisinį bei reguliavimo pagrindą ir iki 2011 m. pabaigos pateikti pasiūlymą dėl visų reikalingų patobulinimų“. Reikėtų priminti, kad saugos vertinimą Europos Komisija galėjo atlikti tik Europos Vadovų Tarybai suteikus jai įgaliojimą.

3. Komisijos komunikato santrauka

3.1 Galutinėje ataskaitoje teigiama, kad bendrai Europos branduolinėse elektrinėse užtikrinami aukšti saugos standartai, tačiau beveik visose elektrinėse rekomenduojama atlikti įvairių saugos priemonių patobulinimus.

3.2 Tačiau nacionalinės saugos institucijos priėjo prie išvados, kad nėra būtinybės uždaryti nei vienos elektrinės.

3.3 Testavimas nepalankiausiomis sąlygomis parodė, kad visose valstybėse narėse nevisiškai laikomasi Tarptautinės atominės energijos agentūros (TATENA) rekomenduojamų saugos standartų ir nevisiškai atsižvelgiama į geriausią tarptautinę praktiką.

3.4 Komisija atidžiai stebės, kaip įgyvendinamos rekomendacijos ir kartu pasiūlys teisėkūros priemones dar didesnei branduolinei saugai Europoje užtikrinti.

3.5 Atlikus testavimą nepalankiausiomis sąlygomis pateiktos ne tik rekomendacijos atlikti įvairius techninius patobulinimus elektrinėse, testavimas parodė, kad nėra sistemingai laikomasi tarptautinių standartų ir praktikos. Be to, reikėtų pasimokyti iš Fukušimos avarijos, visų pirma atkreipti dėmesį į žemės drebėjimų ir potvynių grėsmę, įrengti ir naudoti seisminius prietaisus objektuose, įrengti filtruojamąsias apgaubo slėgio mažinimo sistemas ir avarinio reagavimo įrangą, kuria būtų galima skubiai pasinaudoti avarių atveju ir numatyti atsarginę avarinio valdymo patalpą už objekto ribų.

3.6 Iki 2012 m. pabaigos nacionalinės reguliavimo institucijos parengs ir pateikti nacionalinius veiksmų planus bei jų įgyvendinimo tvarkaraščius. Komisija planuoja, bendradarbiaudama su nacionalinėmis saugos institucijomis, 2014 m. birželio mėn. parengti ataskaitą dėl rekomendacijų, pateiktų atlikus testavimą nepalankiausiomis sąlygomis, įgyvendinimo.

3.7 Komisija išanalizavo galiojančią branduolinės saugos teisės aktų sistemą ir 2013 m. pradžioje pateiks persvarstytą Branduolinės saugos direktyvą. Pakeitimai visų pirma bus susiję su saugos reikalavimais, nacionalinių saugos institucijų vaidmeniu, nepriklausomumu ir prerogatyvomis, skaidrumu ir stebėseną.

3.8 Taip pat bus pateikti pasiūlymai dėl branduolinės rizikos draudimo ir atsakomybės už branduolinę žalą ir dėl didžiausių leistinų maisto produktų ir pašarų radiacinės taršos lygių. Testavimas nepalankiausiomis sąlygomis taip pat aiškiai parodė, kad būtina imtis papildomų priemonių branduolinio saugumo srityje (pvz., tyčinių incidentų prevencija), kurioje pagrindinė atsakomybė tenka valstybėms narėms.

4. Bendrosios pastabos

4.1 Reikia pabrėžti, kad šis testavimas pareikalavo daug pastangų ir finansinių išteklių ir jis buvo tinkamas organizuotas. Vykdamas testavimą nepalankiausiomis sąlygomis vertinime savanoriškai dalyvavo 14 ES valstybių narių, kuriose veikia reaktoriai, ir tai yra rimtas indėlis nustatant bendras saugos ir saugumo taisykles. Tačiau vertinimo pagrindą sudarė operatorių įšivertinimas, po to atliktas nacionalinių reguliavimo institucijų tyrimas ir tarpusavio vertinimo grupės patikrinimas. Atlikus testavimą nepalankiausiomis sąlygomis ir Komisijai parengus rekomendacijas, ES turėtų sukurti stebėsenos ir tikrinimo mechanizmus.

4.2 Pastabos dėl teisinės sistemos

4.2.1 Nepaisant Branduolinės saugos direktyvos, valstybių narių požiūris į branduolinę saugą ir saugumo reguliavimą skiriasi. Atliekant Europos Sąjungos direktyvos peržiūrą bus būtina nuodugniau ją kodifikuoti branduolinės saugos atžvilgiu; Direktyva ir pažeidimo nagrinėjimo procedūros turėtų būti griežtai įgyvendinamos.

4.2.2 **Branduolinės saugos direktyvos persvarstymas** Dvi šalys, Lenkija ir Portugalija, Branduolinės saugos direktyvą (2009 m. birželio 25 d. Tarybos direktyva 2009/71/Euratomas, kuria nustatoma Bendrijos branduolinių įrenginių branduolinės saugos sistema) dar nevisiškai perkėlė į nacionalinę teisę (tai turėjo būti padaryta iki 2011 m. liepos 22 d.). „Svarbu užtikrinti, kad po Fukušimos avarijos įgyta patirtis ir testavimo nepalankiau-

siomis sąlygomis išvados būtų tinkamai ir nuosekliai pritaikytos Europos Sąjungoje ir kad į jas būtų atsižvelgta teisės aktuose“ (COM(2012) 571 final). EESRK pritaria vykstančiam persvarstymo procesui ir visų pirma prašo ES suteikti jam didesnę vaidmenį stebėsenos srityje. Tačiau nereikėtų apsiriboti vien techniniais aspektais, kurie yra testavimo nepalankiausiomis sąlygomis objektas. Sauga taip pat priklauso nuo žmonių: piliečių, darbuotojų ir jų atstovų. Būtų tikslinga, kad branduolinės direktyvos nuostatos dėl skaidrumo ir visuomenės dalyvavimo arba bent jau nuostata dėl piliečių dalyvavimo būtų grindžiama Orhuso konvencija, kurią pasirašė ES ir beveik visos valstybės narės.

4.2.3 Svarbu pabrėžti, kad būtina suderinti ES narių taikomas radiacinės saugos ir išorės avarinės parengties planavimo taisykles: „Europos Sąjungoje aplink 47 branduolines elektrines, kuriose veikia 111 reaktorių, 30 km spinduliu gyvena daugiau kaip 100 tūkst. gyventojų. Tai rodo, kad už objekto ribų taikomos prevencinės priemonės yra svarbiausias klausimas. Už tokias priemones bendrai atsakingos kelios nacionalinės, regioninės ir vietos valdžios institucijos“ (COM(2012) 571 final). Todėl Komitetas tvirtai pasisako už šios srities ES teisės aktų persvarstymą ir būtiną vietos gyventojų dalyvavimą.

4.2.4 **Branduolinės rizikos draudimas ir atsakomybė už branduolinę žalą.** Šis aspektas neregamentuojamas ES lygmeniu, „tačiau Euratomo sutarties 98 straipsnyje numatyta, kad Taryba priima direktyvas, kuriomis nustatomos privalomos šios srities priemonės. Todėl Komisija, remdamasi poveikio vertinimu ir neviršydama ES kompetencijos, išnagrinės, kaip reikėtų pagerinti potencialių branduolinių avarių Europoje aukų padėtį“ (COM(2012) 571 final). Komisija ketina pasiūlyti teisės aktą šiuo klausimu ir EESRK šiai iniciatyvai pritaria, kadangi dabartinis rizikos draudimas nėra pakankamas.

4.2.5 **Maisto produktus ir pašarus reglamentuojančių teisės aktų persvarstymas.** „Po Fukušimos ir Černobylio įvykių įgyta patirtis parodė, kad būtina atskirti teisės aktus, reglamentuojančius maisto produktų importą iš trečiųjų šalių, ir teisės aktus, reglamentuojančius maisto produktų pateikimą rinkai įvykus avarijai ES“ (COM(2012) 571 final). Šiuos teisės aktus derėtų persvarstyti.

4.3 Testavimo nepalankiausiomis sąlygomis specifikacijose buvo nurodyta, į ką bus kreipiamas dėmesys tyrimo metu, bet nepatikslinga, į ką dėmesys nebus kreipiamas. Nebuvo atsižvelgta į tokius aspektus, kaip atominių elektrinių senėjimas ir jų eksploatavimo pratęsimas, saugos kultūra ir nepriklausomumas, standartai ir nacionalinių reguliavimo institucijų nuoseklumas, ir jie nebuvo vertinti. Bet jau kai kurie iš šių veiksnių galėtų būti pripažinti turėjusiais poveikio Fukušimos katastrofos mastui ir padariniams – toks buvo pradinis testavimo nepalankiausiomis sąlygomis tikslas.

4.4 Šiuo požiūriu EESRK vienareikšmiškai remia pasiūlymą įtraukti Jungtinių tyrimų centrą ir sukurti nuolatinę Europos branduolinės saugos laboratoriją, tačiau ir šiuo atveju kalbama apie techninę analizę. EESRK dar kartą pabrėžia, jog būtinas branduolinei veiklai pritaikytas aukšto lygio mokymas. Be to, reikia ne tik institucijų, atsakingų už radiacinę saugą ir branduolinio ginklo platinimo stebėseną, bet ir kompetentingos administracinės institucijos, atsakingos už branduolinę saugą Europoje.

4.5 EESRK nurodo, kad taip pat reikia skirti dėmesio įvairiuose objektuose dirbančių asmenų mokymui. Kai kuriose šalyse tapo įprasta naudotis subrangovų paslaugomis deramai neįvertinus tokios praktikos poveikio saugai. Dėl to prarandami įgūdžiai ir susilpnėja darbuotojų komandos.

4.6 **Tarptautinio bendradarbiavimo stiprinimas ir visuotinės branduolinės saugos teisės aktų sistemos tobulinimas.** „Dauguma šioje darbo grupėje dalyvaujančių valstybių pabrėžė būtinybę atsižvelgti į TATENA saugos standartus, reguliavimo institucijų nepriklausomumą ir veiksmingumą, platesnį tarpusavio vertinimo taikymą, taip pat didesnę atvirumą ir skaidrumą“ (COM(2012) 571 final). Reikia pabrėžti, kad idėjos apie bendras taisykles ir jų griežtą laikymąsi būtų grindžiamos nepriklausomumo, skaidrumo ir atvirumo principais, tačiau to nepakanka, jei tų taisyklių nesilaikoma.

5. Konkrečios pastabos

5.1 Skaidrumas

5.1.1 Kalbant apie visuomenės informavimą, kuris grindžiamas Orhuso konvencija, įvirtinusia konsultavimąsi, dalyvavimą ir teisę kreiptis į teismą kaip tris savo ramsčius, reikia pripažinti, kad, išskyrus skaidrumą, šis klausimas nėra testavimo nepalankiausiomis sąlygomis proceso dalis. Tačiau visuomenė yra esminė branduolinės saugos ir saugumo dalis. ES piliečių įtraukimas buvo nepakankamas turint omenyje klausimų svarbos mastą. Iš tikrųjų, visuomenei nebuvo lengva įnešti savo indėlį į šį procesą. Įvairių bylų išnagrinėjimui buvo skirta labai mažai laiko. Vykstant viešiesiems posėdžiams ne visada buvo verčiama žodžiu, o keletas asociacijų negalėjo dalyvauti dėl finansinių priežasčių. Nepaisant to, skaidrumo lygio pakako, kad kai kurios pilietinės visuomenės organizacijos atskaitas išnagrinėtų labai išsamiai.

5.1.2 „Kadangi branduolinėse elektrinėse įvyksta incidentų net ir tose valstybėse narėse, kurių saugos rodikliai šiaip yra geri, tai patvirtina būtinybę reguliariai atlikti nuodugnų saugos vertinimą ir vertinti eksploatacinių patirtį, taip pat išryškina poreikį operatoriams, pardavėjams, reguliavimo institucijoms ir Europos institucijoms, kaip antai Europos informavimo apie eksploatacinių patirtį centrui, kurio veikimą užtikrina Komisijos Jungtinis tyrimų centras (JRC), glaudžiai bendradarbiauti ir keistis informacija.“ Keičiantis informacija turi dalyvauti

ne tik „operatoriai, pardavėjai, reguliavimo institucijos ir Europos institucijos“ (COM(2012) 571 final). Būtina į šį procesą įtraukti ir ES piliečius: tai vienas iš Orhuso konvencijos ramsčių (informavimas, konsultavimasis ir (arba) dalyvavimas, teisė kreiptis į teismą).

Pavyzdžiui, Prancūzijoje yra trys piliečiams pagalbą teikiančios institucijos: Vyriausiasis skaidrumo ir informavimo branduolinės saugos klausimais komitetas (pranc. HCTISN), Vietos informavimo komisijos (pranc. CLI) ir Nacionalinė vietos informavimo komitetų ir komisijų asociacija (pranc. ANCCLI) (2006 m. birželio mėn. įstatymas). Šios organizacijos buvo įtrauktos į Prancūzijoje vykdytą papildomą saugos įvertinimą. HCTISN dalyvavo rengiant patikrinimų reikalavimus ir pavedė darbo grupei rengti klausymus vietoje, siekiant išsiaiškinti personalo darbo sąlygas. CLI ir ANCCLI atliko operatorių ataskaitų analizę, kuria grindžiama Prancūzijos nacionalinės reguliavimo institucijos (pranc. ASN) ataskaita.

Kalbant apie incidentus, šios institucijos gali susipažinti su patikrinimų išvadomis ir operatorių atsakomaisiais raštais. Prancūzijoje sudarytos galimybės rodo, jog visuomenės dalyvavimas tiriant incidentus leidžia užmegzti konstruktyvesnį dialogą su visuomene.

5.2 Viena svarbių Komisijos pastabų yra ta, kad „remdamosi testavimu nepalankiausiomis sąlygomis, nacionalinės reguliavimo institucijos priėjo prie išvados, kad techninių priežasčių uždaryti kurią nors Europos branduolinę elektrinę nėra, ir nustatė gerosios patirties pavyzdžių“ (COM(2012) 571 final). Tačiau kartu pateikiamos įvairios rekomendacijos ir nurodomi dalykai, „kurie turi būti per tam tikrą laiką patobulinti, tačiau kas bus, jei terminų nebus laikomasi? Kai kurių techninių reikalavimų, pavyzdžiui, padidinti reaktoriaus betoninio pagrindo storį (Prancūzijos Fessenheim elektrinėje), pastatų bunkeravimas (branduolinio kuro saugojimo rezervuarus), gali būti neįmanoma įgyvendinti. Ką tokiu atveju nuspręš šalys? Reikia turėti omenyje, kad kai kurios branduolinės elektrinės neįgyvendino apsaugos priemonių, rekomenduotų po avarijų Trijų mylių saloje ir Černobylyje.

5.3 Išvados dėl saugos procedūrų ir sistemų.

Atsižvelgiant į Fukušimos patirtį, pagrindiniai būtų šie aspektai:

5.3.1 Išorės grėsmių įvertinimas ir valdymas

Niekada nebuvo numatyta, kad vienu metu galima netekti aušinimo šaltinio ir visiškai nutrūkti elektros tiekimas visuose objekto reaktoriuose. Taigi, apsaugos sistemos (avarinis dyzelinis generatorius, vandens rezervuarai) pasirodė esantys neveiksmingi, ypač kai kiti objekto reaktoriai turėjo atlikti nebeveikiančio reaktoriaus funkcijas.

5.3.2 **Tikimybinis saugos vertinimas** valstybėse narėse „smarkiai skiriasi“ (COM(2012) 571 final). Reikėtų suderinti vertinimo metodiką ir ją sugriežtinti. Būtų klaidinga manyti, jog kai kurių atvejų tikimybė yra maža, kadangi avarija paprastai kyla dėl keleto nedidelių vienas po kito arba, blogiausiu atveju, vienu metu įvykusių pažeidimų. Be to, Fukušimos avarijos tyrimai parodė, kad žemės drebėjimo ir cunamio grėsmė nebuvo pakankamai įvertinta, nors specialistai perspėjo, kad šios stichinės nelaimės ne tik įmanomos, bet ir priminė apie tokias nelaimes, įvykusias XX a. ketvirtajame dešimtmetyje. Buvo polinkis manyti, kad tam tikros avarijos yra „neįmanomos“.

Vis dėlto Trijų mylių saloje (JAV) įvykusi avarija jau parodė, kad reaktoriaus aktyvioji zona gali išsilydyti. Daugelį metų po avarijos vykdyti tyrimai patvirtino, kad reaktoriaus korpusas buvo suskeldėjęs, tačiau išliko nepažeistas. Tuo tarpu po avarijos Černobylio atominėje elektrinėje radioaktyvioji lava pasklido visur. Fukušimoje trijų reaktorių (1, 2 ir 3) aktyvioji zona iš dalies išsilydė ir pažeidė betoninį pagrindą.

5.3.3 Didelių avarių valdymas

Būtina numatyti visas galimas situacijas siekiant sukurti avarių prevencijos priemones, leidžiančias kiek įmanoma labiau sumažinti avarijos padarinius. **Viena svarbiausių priemonių – darbuotojų mokymas.** Tačiau, siekiant užtikrinti valdymą iš išorės, į pasirengimo valdyti avarijas procesą reikia įtraukti vietos gyventojus ir suteikti jiems galimybę kartu rengti saugos instrukcijas pasinaudojant jų žiniomis apie vietos sąlygas.

Fukušimos atvejis dar kartą patvirtino, kad labai svarbus situacijų po avarių valdymas, už kurį, žinoma, atsako vietos, regionų ir nacionalinės valdžios institucijos. Tačiau nepaisant to, turi vykti konsultacijos su vietos gyventojais, jie turi dalyvauti pratybose ir naudingai prisidėti savo žiniomis. Situacijų po avarių valdymas yra ilgalaikis procesas.

5.4 Saugos testavimu nepalankiausiomis sąlygomis pagrįstos pagrindinės rekomendacijos

5.4.1 Rekomendacijos dėl saugos priemonių esamose branduolinėse elektrinėse

— Testavime nepalankiausiomis sąlygomis dalyvavusių šalių tolesni veiksmai

Išgyta kilnojamoji įranga turėtų leisti užkirsti kelią avarijoms arba sušvelninti jų padarinius. Reikėtų taip pat stiprinti įrangą (pagrindines saugos sistemos dalis, angl. *hardened core*) ir gerinti darbuotojų mokymą.

— Veismų planas rekomendacijų įgyvendinimui užtikrinti

Visų pirma reikia įvertinti įvairių rekomendacijų svarbą, kad būtų nustatyti „prioritetai ir skiriamos lėšos toms sritims, kurios leistų užtikrinti didžiausią saugą“ (COM(2012) 571 final). Naujos kartos reaktoriai sukurti laikantis visų rekomendacijų dėl saugos priemonių, tačiau Europoje reikia sustiprinti branduolinės saugos reguliavimo pajėgumus.

— Atsakomybė už stebėseną ir tikrinimą

Už stebėseną ir tikrinimą atsako valstybės narės. Tačiau jos turi periodiškai teikti ataskaitas Europos lygmeniu.

5.4.2 Rekomendacijos dėl procedūrų

— Europos lygmeniu „turėtų būti parengtos Europos gairės dėl stichinių nelaimių, įskaitant žemės drebėjimą, potvynį ir ekstremalias oro sąlygas, ir saugos atsargos vertinimo, kad būtų užtikrintas didesnis valstybių narių nuoseklumas“ (COM(2012) 571 final). Komisija rekomenduoja šią užduotį pavesti Vakarų Europos branduolinės energetikos reguliavimo institucijų asociacijai (WERN). **Būtų naudinga taikyti Orhuso konvencijos tipo konsultacijų procedūrą, kad rengiant gaires būtų galima įtraukti bent jau netoli branduolinio objekto gyvenančius žmones;**

— kas dešimt metų vykdyti patikrinimus ir atlikti vertinimus, tačiau tuo pačiu metu vykdyti techninės priežiūros programas, atitinkančias įrangos svarbą;

— bent kartą per dešimt metų atnaujinti reaktorių saugumo protokolą;

— aprūpinti objektus avarine įranga, įrengti apsaugotus avarinio reagavimo centrus, sukurti gelbėjimo komandas, aprūpintas kilnojamoja įranga.

5.5 Avarių scenarijuose turi būti numatyta, kad nustojus veikti aušinimo sistemai ir visiškai nutrūkus elektros tiekimui, turi būti stabdomi visi branduolinio objekto aikštelėje esantys reaktoriai. Reikėtų taip pat peržiūrėti procedūras, kuriomis užtikrinama, kad avariją patyręs reaktorius būtų maitinamas kito elektrinės reaktoriaus, patikrinti avarinę įrangą, pavyzdžiui, elektrinės išorėje veikiančią apšvietimą, kuris užtikrina darbuotojų judėjimui būtina matomumą, avarinius dyzelinius generatorius ir pan. Be to, būtina patikrinti rezervuarus, kuriuose laikomas panaudotas kuras ir pagerinti vandens tiekimą į šiuos rezervuarus.

5.6 „Komisija mano, kad siekiant užtikrinti didesnę piliečių saugą į saugos vertinimą reikėtų papildomai įtraukti išorės avarinės parengties ir reagavimo priemones“ (COM(2012) 571 final). EESRK nuomone, reikėtų taip pat suvienodinti pasienio valstybių procedūras. Kalbant apie vietos informavimo komisijų (CLI) veiklą, reikėtų priminti, kad Vokietijos ir Šveicarijos atstovai priklauso Fessenheim vietos informavimo ir stebėsenos komisijai, o Cattenom CLI dirba Vokietijos ir Liuksemburgo atstovai. Belgijos atstovai, kurie jau dalyvauja Chooz CLI posėdžiuose, galėtų taip pat dalyvauti Gavelines CLI veikloje. Būtų labai naudinga rengtis prisiimti atsakomybę už incidentus kartu su vietos gyventojais. Iš tiesų, įvykus avarijai, jos padarinių šalinimas gali užtrukti labai ilgai, būtent vietos gyventojams teks pakelti nuostolių našta ir sunkius socialinius, ekonominius ir aplinkos padarinius. Į operatorių draudimo sutartis įtraukta toli gražu ne visa avarijos kaina, todėl ją padengti teks valstybei (taigi ir jos piliečiams).

5.7 Pagrindinės saugumo vertinimo išvados ir rekomendacijos

5.7.1 Branduolinio saugumo *ad hoc* grupė (žr. Galutinė ataskaita <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/12/st10/st10616.en12.pdf>) pateikė išvadą pagal penkias temas: fizinės saugos, piktavališkų orlaivių avarijų, elektroninių išpuolių, branduolinės avarinės parengties planavimo ir pratybų bei mokymo. Tačiau nacionalinis saugumas tebėra valstybių narių atsakomybė. Reikėtų:

- ratifikuoti branduolinių medžiagų fizinės apsaugos konvenciją;
- tęsti darbą branduolinio saugumo srityje;
- susieti saugą, radiacinę saugą ir branduolinę saugą.

Esama spragų dėl žmogiškųjų ir organizacinių veiksnių tyrimų trūkumo. **Būtina skirti tinkamą dėmesį šiam saugai lemiamos reikšmės turinčiam klausimui.**

5.7.2 Svarstant avarijų problemas buvo iškelti klausimai dėl būtinybės aptarti galimus tyčinių incidentų ir orlaivių avarijų atvejus. Šie klausimai buvo aptarti Europos lygmeniu surengtame seminare. Svarstant didelių orlaivių avarijų klausimą paaiškėjo, kad labai skiriasi ES valstybių narių požiūriai. Vis dėlto, šis klausimas kelia didelį susirūpinimą visuomenei, todėl jam reikėtų skirti tinkamą dėmesį. Iš tiesų, šiuo metu veikiančių reaktorių apgaubas neišlaikytų nukritus dideliame orlaiviui, tačiau naujos kartos suslėgto vandens reaktoriai turėtų būti statomi laikantis naujų konstrukcijos reikalavimų. Ar to pakaks saugai užtikrinti?

5.7.3 Branduolinio saugumo stiprinimo priemonės:

- tyčinių cheminių, biologinių, radiologinių ir branduolinių (ChBRB) incidentų, įskaitant terorizmo veiksmus, grėsmės mažinimas ir radioaktyviųjų ir branduolinių medžiagų aptikimas;
- Direktyvos 2008/114/EB dėl Europos ypatingos svarbos infrastruktūros objektų nustatymo ir priskyrimo jiems persvarstymas, numatytas atlikti 2013 m.;
- teisės aktas dėl tinklų ir informacijos apsaugos pasiūlymo, kurį Komisija pateiks iki metų pabaigos;
- pasiūlymo dėl Sąjungos civilinės saugos mechanizmo persvarstymo priėmimas. Priėmus šį pasiūlymą bus sudarytos palankesnės sąlygos valstybėms narėms bendradarbiauti teikiant civilinės saugos pagalbą įvykus didelio masto nelaimėms, įskaitant radiologines ir branduolines avarijas.

5.8 Tolesni žingsniai

5.8.1 Reikėtų pabrėžti, kad po Fukušimos avarijos surengtas testavimas nepalankiausiomis sąlygomis buvo plataus masto ir neturinti precedento. Be to, daug dokumentų buvo paskelbta viešai. Tačiau būtina užtikrinti tolesnę griežtą stebėseną. Visose šalyse būtina gerinti saugą ir pašalinti reguliavimo trūkumus.

5.8.2 **Be to, nepakankamai ištirti žmogiškieji ir organizaciniai veiksniai** ir tinkamai neįvertintas jų poveikis saugai. Sprendžiant pasirengimo ypatingai krizinei situacijai ir jos ilgalaikių padarinių šalinimo klausimus, neginčijamai būtina rengti konsultacijas su visais suinteresuotaisiais subjektais ir į jas įtraukti vietos gyventojus.

5.8.3 Komisijos siūlomi veiksmai:

- **kuo skubiau įgyvendinti pateiktas rekomendacijas.** Komisija tęs rekomendacijų įgyvendinimą ir, bendradarbiaudama su Europos branduolinės saugos reguliavimo institucijų grupe (ENSREG), 2014 m. parengs ataskaitą. Komisija taip pat mano, kad vienas veiksnių plano tikslų turėtų būti įgyvendinti didžiąją dalį būtinų saugos gerinimo priemonių iki 2015 m.;
- pasiūlyti Tarybai suteikti įgaliojimus aktyviai dalyvauti **veiksmingumo ir skaidrumo darbo grupėje** (kurį pasiūlė sudaryti TATENA pagal Europos mokslinių tyrimų projekto RISCUM modelį). EESRK siūlo vadovautis Orhuso konvencija;

— **toliau padėti stiprinti branduolinę saugą** remiantis valstybių narių ir ES institucijų bendradarbiavimu.

EESRK rekomenduoja konsultuotis su visuomene ir ją įtraukti į šių veiksmų įgyvendinimą.

5.8.4 EESRK mano, kad remiantis testavimo nepalankiausiomis sąlygomis rezultatais turėtų būti priimti aukščiausi įmanomi saugos standartai, taikomi branduolinei energijai, kuri sudaro 30 proc. visos ES pagaminamos elektros energijos. Tokie standartai būtini, jei norime, kad šie svarbūs mažai CO₂ išskiriančios energijos išteklių ir toliau išliktų Europos energijos rūšių derinio sudedamąja dalimi ir juos naudojant būtų sėkmingai siekiama tikslo mažinti išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį.

2012 m. gruodžio 13 d., Briuselis

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas*
Staffan NILSSON
